

по-третє, ще на початку ми наголосили, що визначення поняття "пожежа" охоплює не тільки суто фізико-хімічну характеристику процесу горіння, а й соціальну складову цього явища. Тому запропонований варіант визначення виходить за суто технічні рамки пожежної справи, і гармонізується із соціальним звучанням поняття "пожежна безпека", а це значить, що побоювання опонентів щодо використання поняття "соціально-несанкціонований (нерегламентований) випадок горіння" є невинуватими і зайвими.

Отже, даний приклад логіко-семантичного аналізу та реконструювання визначення терміна "пожежа" показує, що не всі історично усталені визначення термінів у сфері пожежної безпеки можуть бути беззастережно прийнятими для укладання сучасного термінологічного словника пожежної безпеки, а потребують пильного переосмислення та логіко-семантичного аналізу.

Автори не претендують на останнє слово в наведеному питанні і запрошують всіх бажаючих фахівців пожежної справи, термінознавців, лінгвістів та інших спеціалістів до творчої дискусії з проблем пожежної термінології.

1. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики, К.: Академія, 1998, 709с.
2. Карамішева Н.В. Логіка, підручник для юридичних ВУЗів, Львів: Стрім, 1998.
3. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство, Львів: Світ, 1994.
4. ДСТУ 2272-93 Пожежна безпека. Терміни та визначення., К.: Держстандарт України, 1993.

Михайло Козяр

Львівський інститут пожежної безпеки МВС України

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОГРАФІЇ У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

© Михайло Козяр, 2002

Пропонована стаття розкриває проблеми термінологічного забезпечення сфери пожежної справи в Україні у світлі концепції забезпечення пожежної безпеки держави. У статті йдеться про необхідність створення уніфікованої термінології галузі пожежної безпеки, дається науковий аналіз її стану на сучасному етапі, та пропонуються вимоги до дефініцій термінів, які б сприяли гармонізації національної пожежної термінології з міжнародними стандартами. Автор закликає до наукової співпраці у цій справі фахівців пожежного профілю та спеціалістів-термінознавців різних країн.

This article discovers the problems of the terminological supply of fire affairs area in Ukraine in the light of the supply state fire protection concept. The necessity of creation the unified terminology in the area of fire protection is told in the article, the scientific analyze of its present condition, and requirement to definitions which would promote the national terminology according to international standards are proposed here. The author offers the scientific cooperation with the specialists in terminology from all over the world.

Стан безпеки людства взагалі та пожежної безпеки, зокрема, сьогодні, у третьому тисячолітті, привертає увагу всієї світової спільноти. В наш час пожежі виникають не

тільки як самостійне загрозливе явище від звичайних до супервеликих (наприклад, гігантська лісова пожежа в Австралії у 2001 р.) розмірів, але й супроводжують, або стають наслідками майже всіх катастрофічних та надзвичайних ситуацій (достатньо згадати відомі події на АЕС в Чорнобилі, чи у ВТЦ у Нью-Йорку). Отже, проблема пожежної небезпеки набуває глобального характеру.

Тому багато країн, в тому числі й Україна, приділяють багато уваги розвитку усіх напрямків боротьби з пожежами. Принциповий шлях у цій роботі полягає у тому, щоб створити науково обґрунтовану стратегію забезпечення пожежної безпеки. У цій діяльності однією з ефективних форм роботи є співпраця та координація зусиль національних протипожежних інституцій країн світу.

Яскравим прикладом такого міжнародного співробітництва в галузі пожежної справи є проведена в 2001 р. у Львові на базі Львівського інституту пожежної безпеки МВС України V міжнародна конференція "Пожежна безпека 2001", участь у якій взяли фахівці з 8 країн. Така співпраця, безумовно, буде й надалі поширюватись, особливо в контексті перспектив інтеграції України до Європейської співдружності і, безсумнівно, внесе позитивний заряд у справу посилення боротьби з пожежами на міжнародному рівні.

Одночасно ця та інші міжнародні зустрічі ще раз позначили ряд невирішених на сьогодні проблем в пожежній справі. Однією з них є питання термінологічного забезпечення протипожежної діяльності в різних державах та узгодження національних пожежно-термінологічних систем з міжнародними термінологічними стандартами.

І хоча Українська пожежна термінологія знаходиться на етапі формування, все ж немало що зроблено в цій справі. Значний внесок зробили науковці Українського науково-дослідного інституту пожежної безпеки МВС України, зокрема колишні та теперішні працівники А.В.Антонов, В.М.Тюпа, І.О.Харченко, М.М.Хорошок та ін. Саме завдяки їх зусиллям забезпечено пожежно-технічною термінологією декілька прикладних ДСТУ та розроблено методологію уніфікації та гармонізації національної пожежної термінології з міжнародною під час створення стандартів

Однак, ще недостатньо з'ясованими залишаються питання осмислення сутності, системного впорядкування та очищення багатьох визначень термінів і понять від примітивів, сурогатів та неточностей, які проникли в професійну термінологію в історично донауковий період і за різних причин залишились у ній дотепер. Тому, бажано було б більш кваліфіковано підійти до формування понятійного і термінологічного полів, сконцентрувавши при цьому увагу на відповідності пожежної термінології вимогам термінографії, логіки, семантики тощо.

Саме тому актуальною є потреба створення національного термінологічного словника з пожежної безпеки, який би започаткував процес єдиного термінологічного забезпечення галузі. Звісно, ця робота є складною і потребує знань не лише пожежної справи, а й мови та термінознавства. Тому для її кваліфікованої реалізації потрібні зусилля науковців-фахівців як пожежного, так і лінгвістичного профілю.

Крім того, треба відмітити, що існуючі словники пожежного профілю в Україні є переважно пожежно-технічного характеру. Але пожежна справа, як специфічна діяльність щодо забезпечення пожежної безпеки людства має ширший і різноманітний спектри діяльності, у тому числі юридичний, воєнізований, аварійно-рятувальний, нормативний тощо.

Тому для успішної реалізації термінографічного завдання необхідний комплексний підхід до формування та опрацювання термінологічної бази подібного словника.

З цією метою в нашому інституті започаткована робота щодо створення ілюстрованого "Термінологічного словника-довідника з пожежної безпеки".

Цю роботу здійснює авторський колектив у складі ректора Львівського інституту пожежної безпеки МВС України М.Козяра, доцента інституту А.Шадріна та доцента кафедри української мови Львівського національного університету ім. І.Франка І.Кочан.

Ми виходимо з тих засад, що в наш час підняття соціального значення пожежної охорони та зростання ролі та рівня науки в пожежній справі, а також через потребу гармонізації національної пожежної термінології з міжнародною до визначень термінів, які використовуються в сфері пожежної безпеки висуваються певні чіткі вимоги щодо їх однозначної відповідності тим поняттям, які вони характеризують.

Тому наша робота полягатиме не лише у перекладі іншомовних визначень термінів, не тільки у збиранні та елементарному упорядкуванні слів за українською абеткою і переписуванні варіантів їх визначень, наведених у певних джерелах. Частково без такої роботи нам, звісно, не обійтись, але основний акцент робитиметься на аналітичному та дослідницькому компонентові цієї праці, бо ми не можемо дозволити собі займатись плагіатом, копіюванням чи компіляцією, тобто укладанням словника на базі чужих досліджень, висновків без самостійного опрацювання робочого матеріалу.

Отже, основним інструментом створення нашого словника є аналіз визначень (дефініцій) відповідних термінів з метою виявлення логіко-семантичного взаємозв'язку між поняттям та його визначенням. І на основі такого аналізу подаватиметься певний варіант визначення.

Одні визначення термінів приймаються такими, якими вони є вже давно і не викликають сумнівів щодо своєї обґрунтованості (наприклад, терміни "вогнегасник", "дренчер", "пожежний інвентар", тощо). Друга група визначень реконструюється відповідно до сучасних вимог термінографії, семантики та логіки (наприклад, терміни "вогонь", "полум'я", "пожежа" та ін.). До третьої категорії понять і термінів належать такі, що з різних причин на сьогодні в Україні ще не відображені у Держстандартах, словниках або в інших джерелах (наприклад поняття та відповідні терміни "вигорання", "догорання", "вогнище" та ін.). Особливою частиною є обґрунтування права на існування нових понять та відповідних їм термінів з галузі пожежної безпеки (наприклад, поняття та термінословосполучення "пожежне право", або "протипожежний кодекс").

Важливим є також питання наукового обґрунтування і застосування у сфері пожежної безпеки понять "пожежний" та "протипожежний", бо на сьогодні відсутнє наукове пояснення, які предмети, явища, процеси і чому слід уживати з прикметником "пожежний", а які зі словом "протипожежний". Наприклад, чому є "пожежний нагляд", але "протипожежна служба", або чому є "пожежне озброєння" але "протипожежне водопостачання" тощо.

Потребує певного дослідження ступінь синонімічності та семантичної диференціації таких понять, як "пожежна справа" і "пожежна охорона", "протипожежна служба" і "служба пожежної безпеки", або "вогонь" і "полум'я"; "тління" і "жевріння" та ін. Принциповим є логіко-семантичний аналіз традиційного визначення такого основного поняття з обговорюваної сфери, як "пожежа".

Таким чином, створення словника пожежної безпеки, - справа складна і відповідальна. На сьогодні у нашому інституті проводиться відповідна термінологічна робота:

➤ сформоване галузеве термінологічне поле, яке охоплює понад 2000 понять і відповідних термінів, зібране на основі різноманітних джерел інформації пожежного профілю, а саме:

- загально-технічних та спеціалізованих словників, як національних так і іншомовних;

- національних (ДСТУ), міждержавних (ГОСТ) та міжнародних (ISO) стандартів з термінології;

- керівних документів МВС України та Державного департаменту пожежної безпеки (наказів, положень, статутів, настанов тощо);

- підручників, посібників, белетристичної літератури тощо, з усіх напрямків пожежної справи (пожежної тактики, профілактики, техніки, зв'язку, водопостачання та ін.);

- періодичних професійних видань (журналів, бюлетенів, часописів та ін.);

➤ проводиться логіко-семантичний аналіз традиційних визначень цих термінів на предмет їх повноти, однозначності та обґрунтованості відповідно до вимог термінографії;

➤ проводиться пошук, комп'ютерний відбір і редагування ілюстративного матеріалу до словника;

➤ готується стаття до журналу "Пожежна безпека" з проблем термінології в пожежній справі;

➤ ведеться пошук та відбір сучасного ілюстративного матеріалу в Інтернеті та в західноєвропейських виданнях, бо більшість наявних сьогодні ілюстрацій в національних джерелах відображують радянську добу розвитку пожежної справи, тобто є не зовсім адекватними сучасності.

Словник буде необхідним як для інспекторів з пожежного нагляду так і для рядових і керівних працівників пожежно-тактичних підрозділів. Для цього словник передбачається забезпечити фаховими довідковими інформаційними матеріалами. Також він буде корисним і для спеціалістів, які займаються проблемами пожежної безпеки в різних галузях і для студентів навчальних закладів пожежно-технічного профілю, а також для широкого кола зацікавлених читачів.

Підсумовуючи вищесказане, хотів би висловити надію, що обмін досвідом на даній конференції з проблем термінознавства взагалі та термінографії зокрема, допоможе нам підготувати до видання якісний матеріал для термінологічного словника з галузі пожежної безпеки.

1. В.А. Доманський *Стратегія забезпечення пожежної безпеки держави*. // Збірник наукових праць "Пожежна безпека 2001". Львів: Сполом, 2001. – с.3–5. 2. М.М.Хорошок, Н.М.Бандура *Методологічний аспект гармонізації національної пожежної термінології з міжнародною під час розроблення стандартів*". // Збірник наукових праць "Пожежна безпека 2001", Львів: Сполом, 2001. – с.54–56. 3. ДСТУ 3966-2000. *Засади і правила розроблення стандартів на терміні та визначення понять*. К.: Держстандарт, 2000. 4. ДСТУ 3325-96. *Термінологія. Визначення основних понять*. К.: Держстандарт, 1996.